

Chambre des Représentants de Belgique

SESSION EXTRAORDINAIRE 1995 (*)

22 SEPTEMBRE 1995

PROPOSITION DE LOI

**modifiant l'article 516
du Code judiciaire**

(Déposée par M. Marc Verwilghen)

DEVELOPPEMENTS

MESDAMES, MESSIEURS,

Bien que le procès-verbal de constat par huissier soit un moyen de preuve souvent utilisé et non négligeable, force est de constater qu'aucune réglementation légale générale n'existe en la matière.

Aucun problème ne se pose en ce qui concerne la force probante des constatations faites par un huissier de justice instrumentant sur la base d'une disposition légale particulière et, partant, dans le cadre de sa mission légale, étant donné qu'il s'agit en l'occurrence d'un acte authentique faisant foi, sauf si une instance en faux est introduite.

En revanche, la force probante des constatations faites par un huissier de justice à la simple requête d'un particulier, et donc en dehors du cadre d'une mission assignée par la loi aux huissiers de justice, pose, en l'absence de toute disposition légale, de sérieux problèmes, ainsi qu'il ressort sans conteste de la jurisprudence. La présente proposition de loi ne vise dès lors que la force probante des constats ne relevant pas de l'exercice des missions légales assignées aux huissiers de justice.

(*) Première session de la 49e législature.

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers

BUITENGEWONE ZITTING 1995 (*)

22 SEPTEMBER 1995

WETSVOORSTEL

**tot wijziging van artikel 516
van het Gerechtelijk Wetboek**

(Ingediend door de heer Marc Verwilghen)

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Niettegenstaande het proces-verbaal van vaststelling opgesteld door een gerechtsdeurwaarder een veel gebruikt en niet onbelangrijk bewijsmiddel is, moet worden vastgesteld dat terzake geen algemene wettelijke regeling bestaat.

Wat de bewijswaarde betreft van vaststellingen, gedaan door een gerechtsdeurwaarder handelend op grond van een bijzondere wetsbepaling en derhalve optredend binnen zijn wettelijke opdracht, rijst geen probleem. Het betreft hier een authentieke akte die bewijs oplevert, tenzij een valsheidsprocedure wordt ingesteld.

De bewijswaarde van vaststellingen gedaan door een gerechtsdeurwaarder louter op verzoek van een particulier — en derhalve niet gedaan in het kader van een door de wet aan de gerechtsdeurwaarder toevertrouwde opdracht — is daarentegen, bij gebrek aan een wettelijke bepaling, zeer problematisch, zoals ontegenzeggelijk uit de rechtspraak blijkt. Het onderhavige wetsvoorstel handelt dan ook enkel over de bewijswaarde van vaststellingen die niet tot de wettelijke uitoefening van het ambt van gerechtsdeurwaarders behoren.

(*) Eerste zitting van de 49e zittingsperiode.

Or, le procès-verbal de constat par huissier constitue souvent le seul moyen de preuve dont le justiciable dispose pour établir les faits allégués.

Le recours à un huissier de justice pour faire constater des faits matériels présente en outre des avantages par rapport aux autres moyens de preuve (Foucart, M., *Des Procès-verbaux de constat par huissier*, Lille, Dufrénoy, 1911, p. 24).

Il est en effet souvent difficile de trouver des témoins pour étayer des allégations contestées.

Les témoins peuvent également s'avérer peu fiables quant à la relation des faits, notamment en raison du laps de temps plus ou moins long qui s'écoule entre l'observation des faits et l'examen de l'affaire par le tribunal (voir notamment Bruxelles, 30 juin 1966, *RW*, 1968-1969, col. 741, en ce qui concerne la preuve par témoins neuf ans après les faits).

La rapidité d'intervention d'un huissier de justice constitue un avantage très important.

La plupart des gens ne sont pas non plus toujours disposés à témoigner dans une affaire.

Enfin, la faculté d'observation des témoins est limitée. La plupart des faits qui se produisent autour d'un témoin potentiel ne sont perçus qu'incidemment, ce qui peut nuire à la précision du témoignage.

Comme il a été dit par ailleurs, la jurisprudence n'est pas constante en ce qui concerne la force probante des constats d'huissiers effectués dans le cadre d'une mission qui ne relève pas de leur ministère.

Dans certains cas, la jurisprudence assimile le procès-verbal de constat à un témoignage en justice (cf. notamment Bruxelles, 11 mars 1964, *Pas.*, 1965, II, p. 113; Bruxelles, 26 octobre 1937, *JCB*, 1939, p. 210).

A notre sens, cette interprétation est erronée. Le législateur a en effet soumis la preuve testimoniale à certaines formalités. Le juge ne peut dès lors décider purement et simplement de passer outre aux dites formalités ni accorder aux constats une force probante équivalente à celle d'un témoignage en justice.

Dans d'autres cas, la jurisprudence assortit ce procès-verbal de constat d'une présomption *juris tantum* (cf. notamment Tribunal de Commerce de Liège, 1er mars 1926, *JT*, 1926, p. 240). A tort du reste, étant donné qu'il s'agit en l'espèce d'une présomption légale.

Il arrive également que l'on estime que les constats d'huissiers peuvent avoir valeur de commencement de preuve par écrit. Cette interprétation est également incorrecte au regard du Code civil, celui-ci définissant le commencement de preuve par écrit comme étant tout acte par écrit qui est émané de celui contre lequel la demande est formée, ou de celui qu'il représente, et qui rend vraisemblable le fait allégué.

Enfin, certains juges estiment que les constatations matérielles qu'un huissier a mission de préciser doivent être tenues pour rigoureusement exactes (cf. notamment Liège, 2 février 1927, *JT*, 1927, p. 332).

Nochtans is het proces-verbaal van vaststelling door een gerechtsdeurwaarder veelal het enige bewijsmiddel voor de rechtzoekende om de beweemde feiten te bewijzen.

Het laten vaststellen van materiële feiten door een gerechtsdeurwaarder biedt bovendien voordelen ten opzichte van de andere bewijsmiddelen (Foucart, M., *Des Procès-verbaux de constat par huissier*, Lille, Dufrénoy, 1911, blz. 24).

In vele gevallen is het immers moeilijk om getuigen te vinden ter staving van betwiste feiten.

Getuigen kunnen ook vrij onbetrouwbaar zijn wat het relaas van de feiten betreft, onder meer door de tijd die er verloopt tussen de waarneming van de feiten en de rechtszaak (cf. onder andere Rechtbank Brussel, 30 juni 1966, *RW*, 1968-1969, K 741, inzake het bewijsaanbod door getuigen, negen jaar na de feiten).

De snelheid van het optreden van een gerechtsdeurwaarder is een zeer belangrijk voordeel.

De meeste mensen zijn ook niet altijd bereid om als getuige in een zaal op te treden.

Tenslotte zijn getuigen in hun waarnemingsvermogen beperkt. De meeste gebeurtenissen rondom een potentiële getuige worden slechts terloops waargenomen. Dit kan het getuigenis onnauwkeurig maken.

Zoals reeds vermeld, kent de rechtspraak geen eensgezindheid inzake de bewijswaarde van deurwaardersvaststellingen ingevolge een buitenambtelijke opdracht.

Sommige rechtspraak stelt het proces-verbaal van vaststelling gelijk met een getuigenis in rechte (cf. onder andere Brussel, 11 maart 1964, *Pas.*, 1965, II, blz. 113; Brussel, 26 oktober 1937, *JCB*, 1939, blz. 210).

Deze opvatting is fout. De wetgever heeft het getuigenbewijs namelijk aan bijzondere formaliteiten onderworpen. De rechter kan dan ook niet zomaar over deze formaliteiten heenstappen en hij kan evenmin aan de vaststellingen een bewijswaarde toekennen die gelijk is aan die van een getuigenis in rechte.

Andere rechtspraak koppelt aan het proces-verbaal van vaststelling een vermoeden *juris tantum* (cf. onder andere Rechtbank van Koophandel, Luik, 1 maart 1926, *JT*, 1926, blz. 240). Ten onrechte evenwel, aangezien dit een wettelijk vermoeden is.

Dan weer wordt opgeworpen dat deurwaardersvaststellingen kunnen gelden als begin van bewijs door geschrift. Ook deze opvatting kan niet worden gevolgd. Het Burgerlijk Wetboek definieert het begin van bewijs door geschrift immers als een geschrift dat is uitgegaan van de partij tegen wie de vordering is ingesteld en waardoor het beweemde feit waarschijnlijk wordt gemaakt.

Tenslotte stellen sommige rechters dat de door een gerechtsdeurwaarder vastgestelde feiten voor minuties nauwkeurig moeten worden gehouden (cf. onder andere Luik, 2 februari 1927, *JT*, 1927, blz. 332).

Cette interprétation est elle aussi excessive. Il doit demeurer possible de contester le contenu des constatations et le juge doit continuer à disposer d'un pouvoir d'appréciation étendu afin de juger *in concreto* de la force probante des constats d'huissier.

Certains juges hésitent — à tort — à accorder une force probante déterminante au procès-verbal de constat par huissier, en raison de son caractère non contradictoire. Il est vraisemblable que cette interprétation se fonde sur la comparaison avec l'expertise, qui, quant à elle, se déroule selon une procédure contradictoire.

Il serait toutefois excessif d'imposer cette condition en ce qui concerne le procès-verbal de constat par huissier. Si le procès-verbal était contradictoire, signé par les parties et pourvu de toutes les observations des deux parties, l'intervention d'un huissier de justice serait superflue. Il s'agirait alors d'un acte sous seing privé, dont la force probante serait tout autre (Foucart, M., o.c., p. 174).

Qui plus est, l'exigence que le procès-verbal soit contradictoire enlèverait souvent toute raison d'être à celui-ci. L'une des parties se gardera bien d'« offrir » des preuves à la partie adverse, laquelle, ainsi avertie, ferait certainement le nécessaire pour faire disparaître les traces et indices éventuels (Comm. Liège, 1er mars 1926, *J.T.*, 1926, p. 240).

La thèse correcte est donc celle adoptée par la Cour de cassation française, selon laquelle le débat contradictoire sur la force probante du constat d'huissier a lieu au procès (Cass. fr., 9 avril 1957, *Bull. Civ.*, IV, n° 470). On peut, à cet égard, établir une comparaison avec l'expertise en matière pénale, qui n'est pas non plus contradictoire, le débat contradictoire ayant dans ce cas également lieu aux audiences.

Bien que le procès-verbal de constat constitue souvent le seul moyen dont une (future) partie au procès dispose pour appuyer la véracité de ses dires, ce moyen de preuve est très précaire. Si rien n'empêche un particulier de recourir à un huissier de justice, il ne pourra s'appuyer que sur un moyen de preuve extrêmement aléatoire.

En tant que sujet de droit, on peut être confronté à un problème de preuve. Or, on n'a que faire d'un droit subjectif si l'on ne dispose pas de moyens valables et efficaces pour établir ce droit.

Eu égard aux considérations qui précèdent, nous estimons qu'il est dès lors indispensable que la question de la force probante à attacher au procès-verbal de constat par l'huissier soit réglée par la loi, en ce sens que les faits constatés auront valeur de renseignements dont le juge pourra inférer des présomptions de fait. En usant de cette faculté, le juge conserve le pouvoir d'apprécier *in concreto* la force probante des constatations.

Deze houding gaat dan weer te ver. Het moet mogelijk blijven om de inhoud van de vaststellingen te betwisten, en de rechter moet over een ruime appreciatiebevoegdheid blijven beschikken om de bewijswaarde van deurwaardersvaststellingen *in concreto* te beoordelen.

Sommige rechters nemen — ten onrechte — een aarzelende houding aan om het proces-verbaal van vaststelling enige beslissende bewijswaarde toe te kennen, vanwege het niet-tegensprekelijk karakter ervan. Deze opvatting vindt waarschijnlijk haar oorsprong in het deskundigenonderzoek dat op tegensprekelijke wijze verloopt.

Het is echter overdreven om dezelfde vereiste te stellen bij het proces-verbaal van vaststelling door een gerechtsdeurwaarder. Wanneer het proces-verbaal tegensprekelijk zou zijn, ondertekend door partijen en voorzien van alle opmerkingen van beide partijen, dan is de tussenkomst van een gerechtsdeurwaarder overbodig. We hebben hier dan een onderhandse akte, met een volledig verschillende bewijswaarde (Foucart, M., o.c., blz. 174).

Bovendien zal in veel gevallen het vereiste van de tegensprekelijkheid het proces-verbaal nutteloos maken. De ene partij zal er zich wel van onthouden om aan de andere partij bewijzen « cadeau » te geven. De tegenpartij is zo verwittigd en zal ongetwijfeld het nodige doen om eventuele sporen en aanwijzingen te doen verdwijnen (Rechtbank van Koophandel Luik, 1 maart 1926, *J.T.*, 1926, blz. 240).

De juiste opvatting is dan ook die van het Franse Hof van Cassatie dat stelt dat het tegensprekelijk debat over de bewijswaarde van de deurwaardersvaststelling plaats heeft in het geding (Cass. fr., 9 april 1957, *Bull. Civ.*, IV, n° 470). Hierbij kan de vergelijking worden gemaakt met het deskundigenonderzoek in strafzaken, dat ook niet tegensprekelijk verloopt. Ook daar vindt het tegensprekelijk debat plaats op de terechtzittingen.

Alhoewel het proces-verbaal van vaststelling vaak de enige mogelijkheid voor een — toekomstige — procespartij is om de juistheid van haar beweringen te staven, heeft men hier te maken met een zeer precair bewijsmiddel. Niets belet dat een particulier een beroep doet op een gerechtsdeurwaarder, maar dan zit hij wel met een uitermate « wankel » bewijsmiddel.

Als rechtssubject kan men worden geconfronteerd met een bewijsprobleem. En wat heeft men aan een subjectief recht, indien men niet over afdoende en volwaardige middelen beschikt om dit recht te bewijzen?

Vanwege dit alles is het dan ook onontbeerlijk dat de bewijswaarde van het proces-verbaal van vaststelling door een gerechtsdeurwaarder wettelijk wordt geregeld, in die zin dat de vaststellingen gelden als een inlichting waaruit de rechter feitelijke vermoedens kan afleiden. Door het gebruik van de potentialis behoudt de rechter de bevoegdheid om de bewijswaarde van de vaststellingen *in concreto* te beoordelen.

Compte tenu des circonstances dans lesquelles il aura été procédé auxdites constatations, le juge décidera d'inférer ou non des présomptions de fait du procès-verbal.

En raison des inconvénients inhérents à la preuve testimoniale ainsi que de l'insécurité juridique découlant des controverses jurisprudentielles, et compte tenu également du droit à la preuve, la présente proposition de loi vise à définir légalement la force probante des constats d'huissiers effectués dans le cadre d'une mission qui ne relève pas de leur ministère.

PROPOSITION DE LOI

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 77 de la Constitution.

Art. 2

L'article 516, deuxième alinéa, du Code judiciaire est complété comme suit :

« Les constatations qui ne relèvent pas de l'exercice légal de leur ministère ont valeur de renseignements dont le juge peut inférer des présomptions. »

13 septembre 1995.

In het licht van de omstandigheden waarin de vaststellingen werden verricht, oordeelt de rechter of hij al dan niet feitelijke vermoedens uit het proces-verbaal put.

Gelet op de nadelen inherent aan het bewijs door getuigen enerzijds en de jurisprudentiële controversen met de daaruit voortvloeiende rechtsonzekerheid anderzijds, en rekening houdend met het recht op bewijs, wil het onderhavige wetsvoorstel de bewijswaarde van deurwaardersvaststellingen in het kader van een buitenambtelijke opdracht bij wet vastleggen.

M. VERWILGHEN

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 77 van de Grondwet.

Art. 2

Artikel 516, tweede lid, van het Gerechtelijk Wetboek wordt aangevuld als volgt :

« Vaststellingen welke niet behoren tot de wettelijke uitoefening van hun ambt, gelden als inlichting waaruit de rechter vermoedens kan putten. »

13 september 1995.

M. VERWILGHEN